

SAHLGRENSKA AKADEMIN

Handläggare
Joanna Larsson
Samverkanssamordnare

Socialdepartementet

SYNPUNKTER PÅ REMISS AV DELBETÄNKANDE STÄRKT PANDEMIBEREDSKAP (SOU 2025:48)

Göteborgs universitet har beretts möjlighet att inkomma med yttrande gällande delbetänkandet *Stärkt pandemiberedskap* och lämnar härmed sina synpunkter.

Inledning

Utredningen omfattar dels underlag för nationell strategi för hantering av pandemier, dels handlingsprincip för stärkt författningsberedskap i samband med pandemihantering, inklusive förslag om ny lag om samhällsinriktade smittskyddsåtgärder.

Delbetänkandet omfattar två volymer om tillsammans 1200 sidor. Dokumentet ger intrycket av en noggrann och systematisk genomgång av kunskapsläget samt erfarenheter av covid-19 pandemin utifrån ett svenskt perspektiv, och innehåller relevanta förslag till åtgärder. Risker med en sådan omfattande text är dock att såväl helheten som den relativa betydelsen av olika åtgärder går förlorade i mängden av detaljer. Nedan anges några punkter som inte väsentligt avviker från utredningens förslag men som förtjänar att förtydligas ytterligare. Bedömningen är gjord både utifrån erfarenhet av klinisk verksamhet och akademisk forskning samt specialistkompetens i infektionssjukdomar och klinisk virologi. Juridiska aspekter får kommenteras av annan expert.

Synpunkter på remissen:

Begreppet ”lugnt skede” används nedan och avser perioder när det inte råder pandemi eller omfattande smittspridning.

Göteborgs universitet delar uppfattningen att det mest sannolika scenariot är att en kommande pandemi orsakas av ett tidigare okänt eller avsevärt förändrat virus som

sprids via luften, där människan är främsta reservoar, men även andra scenarier bör beaktas och planering bör ske även för andra situationer. Oavsett hur väl vi förbereder oss kommer nästa kris innehålla något som vi inte planerat för.

Vissa samhällsfunktioner uppfattas som ytterst centrala för effektiv pandemihantering. Tydlig och effektiv organisation för dessa bör finnas på plats. Nyckelpersoner bör därför ha beredskap och tydliga uppgifter samt ansvar för sådana uppdrag. Detta bör rimligen organiseras på nationell nivå i samarbete med andra beredskapsmyndigheter, såsom Försvarsmakten och/eller MSB. Sjukvårdsregionerna är alltför små och har olika organisationer och förutsättningar. Det borde vara en självklarhet att genomföra övningar i lugnt skede. Dessa beredskapsuppgifter innefattar bland annat:

- Mikrobiologisk laboratoriediagnostik. Laboratorier som i lugnt skede sysslar med annan verksamhet bör snabbt kunna ställa om och användas för mikrobiologisk diagnostik,
- Möjlighet att anordna masstestning utan personkontakt, till exempel i form av drive-in testning i bil eller självtestning i hemmet efter uthämtning av provtagningsmateriel på apotek eller annan instans för samhällsservice,
- Snabb uppskalning, omorganisering och omfördelning av sjukvårdsresurser inklusive frigörande av platser för olika typer av vård i isolering, intensivvård, intermediärvård och annan slutenvård,
- Utökade resurser för vård utanför sjukhus, inklusive tillgång till behandling med antimikrobiella läkemedel, syrgas eller annan avancerad medicinsk behandling, i hemmet och på kommunala boenden.

Forskning och utvecklingsarbete utgör en mycket central del av en effektiv pandemihantering. Det är viktigt att tidigt i förloppet verka för att snabbt och effektivt

- Kartlägga den aktuella sjukdomens presentation, naturalförlopp och spridningsmönster
- Ta fram mikrobiologiska tester för snabb och träffsäker diagnostik
- Testa och utvärdera antimikrobiell behandling och/eller andra interventioner

På samma sätt som sjukvård och laboratorier bör forskningsnätverk organiseras och fungera i lugnt skede på nationell och internationell nivå, för att snabbt kunna ställa om och utföra nya uppgifter under en pandemi. Statliga och/eller internationella resurser behövs för detta. Goda exempel finns inom EU (ECRAID) och nationellt i till exempel Danmark (Trial nation).

Organisation bör finnas för att utfärda, kommunicera och kontinuerligt utvärdera kliniska riktlinjer för handläggning, diagnostik och antimikrobiell behandling eller andra interventioner. Den instans som ska utföra dessa uppgifter bör vara organiserad i förväg och vara medveten om sitt ansvar och sina uppgifter inför nästa pandemi.

Samtliga sjukvårdsinrättningar i landet bör omfattas av ett gemensamt nationellt digitalt journalsystem (alternativt olika system som effektivt kan kommunicera med varandra) för att underlätta hantering av laboratorieresultat, epidemiologisk övervakning, smittspårning och vård av smittsamma individer. Möjlighet att vid behov utföra ändringar och komplettering av befintliga system bör prioriteras vid val och inköp av system. Alla journalsystem bör förberedas för att kunna ta emot och presentera information från vilket laboratorium som helst (exempelvis som PDF-filer eller annat generellt gångbart filhanteringssystem).

Tillgång till vaccin och läkemedel är central. Möjligheter att inom landet tillverka och distribuera läkemedel är därför önskvärd och bör organiseras i statlig regi (eller annan icke kommersiell aktör/myndighet). Sådan kapacitet skulle kunna användas även i lugnt skede för att tillhandahålla icke kommersiellt gångbara generikaläkemedel för sjukvårdens behov (till exempel antibiotika och antivirala preparat). Själva tillverkningsprocessen är ofta okomplicerad och patenten utgångna för länge sedan. Organisation för distribution och tillhandahållande av läkemedel på nationell nivå i en pandemisituation bör finnas (och övas).

Viktiga läkemedel bör lagras i beredskapslager, som idag för exempelvis influensa. Beredskapslagret bör kunna omsättas och användas vid eventuell brist även i lugnt skede (som exempelvis i samband med bristen på influensaläkemedlet Oseltamivir under våren 2025). Inköp och fördelning av vaccin och andra läkemedel bör liksom under covid-19 pandemin, skötas i samråd med andra europeiska länder. Nationell organisation för detta bör finnas även i lugnt skede och aktuella personer bör vara medvetna om sitt ansvar och sitt uppdrag.

Räddhågsenhet och oförmåga att fatta snabba beslut kännetecknar tyvärr inte sällan svensk krishantering vilket tas upp på flera ställen i utredningen. Förslagsvis motverkas detta genom att uppmärksamma personer som utmärkt sig för proaktivt agerande, beslutsamhet och tydligt ledarskap i krävande situationer inom civil myndighetsutövning. Detta kan förslagsvis ske genom inrättande av särskild utmärkelse (medalj, ordenstecken eller motsvarande) och/eller belöning och delas ut av Kungen i samband med Nobelfestligheterna (eller annat högtidligt tillfälle) varje år ("the Jan Albert Crisis Management Award", kanske).

I tjänsten

Joanna Larsson

Sahlgrenska akademien vid Göteborgs universitet